

dr hab. Jarosław Malicki
Instytut Filologii Słowiańskiej
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Wrocławski

Opinia

o osiągnięciach dr Sylwii Sojdy, ubiegającej się o nadanie stopnia doktora
habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie: językoznawstwo

Pani dr Sylwia Sojda jest adiunktem w Instytucie Językoznawstwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego, gdzie jako słowacystka zajmuje się od strony dydaktycznej i naukowej językiem słowackim. Na tejże uczelni zdobyła wykształcenie słowacystyczne i naukowe kompetencje językoznawcze – studia magisterskie na kierunku filologia słowiańska ukończyła w 2003 r., stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa uzyskała w 2007 r. na podstawie rozprawy *Procesy uniwerbizacyjne w języku słowackim i polskim* napisanej pod kierunkiem dra hab. Władysława Kryzi. Ukończyła też studia pierwszego stopnia na kierunku zarządzanie i marketing w Wyższej Szkole Biznesu w Dąbrowie Górniczej.

Związana z macierzystą uczelnią górnośląską, karierę uniwersytecką Habilitantka rozpoczęła jednak na Słowacji - na Uniwersytecie Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy, gdzie jesienią 2007 r. podjęła obowiązki lektora języka polskiego. Od roku 2008 do dziś jest naukowo-dydaktycznym pracownikiem Uniwersytetu Śląskiego, zrazu jako asystent, a od roku 2011 adiunkt w Instytucie Filologii Słowiańskiej na Wydziale Filologicznym (od jesieni 2019 r. w Instytucie Językoznawstwa Wydziału Humanistycznego). Jak wynika z przedłożonego Autoreferatu oprócz pracy na Uniwersytecie Śląskim i Uniwersytecie Mateja Bela dr Sylwia Sojda wykonywała też tłumaczenia na zlecenia biur tłumaczeń i przedsiębiorstw oraz podejmowała obowiązki lektora w szkole języków obcych.

Profil naukowy Habilitantki

W swojej działalności naukowej Habilitantka porusza się w obrębie zagadnień językoznawstwa zachodniosłowiańskiego, a tematyczny zasięg jej prac jest zgodny z jej słowacystyczną specjalnością. Zasadniczy obszar jej naukowych dociekań to problemy

leksykologii i słowotwórstwa języka słowackiego, podejmowane często w perspektywie porównawczej słowacko-polskiej. Do jej zainteresowań należą też kwestie psycholingwistyczne, translologiczne (lingwistyczna analiza przekładu i metodyka tłumaczenia) oraz glottodydaktyczne (zagadnienie nauczania języków blisko spokrewnionych). Jest współautorką podręcznika do języka słowackiego i testów z języka słowackiego na internetowej platformie testów rekrutacyjnych.

W środowisku polskiej slawistyki językoznawczej Habilitantka jest postacią znaną i aktywną, wciąż poszukującą nowych płaszczyzn dla prowadzonych przez siebie badań nad językiem słowackim i jego komparacji z językiem polskim. Przerzucając mosty między środowiskami badaczy i paradygmatami badawczymi, odnajduje nowe konteksty interpretacyjne i wkracza na nowe obszary badań.

Publikuje po polsku, słowacku, angielsku i w innych językach. Wśród jej recenzowanych prac naukowych opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora znajdujemy dwie monografie autorskie, 30 rozdziałów (i jeden przyjęty do druku) w monografiach zbiorowych, (w tym w 16 zagranicznych), 11 artykułów (i jeden przyjęty do druku) w czasopiśmie naukowych (z czego 6 w czasopiśmie zagranicznych) oraz 5 recenzji w czasopiśmie naukowych (w tym dwie w zagranicznych). Współredagowała dwie monografie zbiorowe. Jest także współautorką podręcznika. (Ponadto opublikowała 6 tekstów w pracach zbiorowych przed doktoratem, z czego 5 pod nazwiskiem panińskim Doktor.)

Po uzyskaniu stopnia doktora wystąpiła na 17 konferencjach krajowych i 18 zagranicznych (przed doktoratem na trzech krajowych i dwu zagranicznych). Pracowała w komitetach organizacyjnych czterech konferencji. Recenzowała publikacje naukowe dla wydawnictw i tłumaczyła prace naukowe dla redakcji czasopism i prac zbiorowych. Brała też udział w realizacji zadań grantowych (projekt VEGA na Uniwersytecie Konstantego Filozofa w Nitrze oraz Grant Wyszehradzki Uniwersytetu Ostrawskiego, Uniwersytetu Konstantego Filozofa i Uniwersytetu Warszawskiego). W wydziałowym konkursie na komercjalizację wyników badań (Wydział Filologiczny UŚ) zgłosiła i zrealizowała (z dr Miroslavą Kyseľovą) projekt opracowania podręcznika języka słowackiego, kierowała pięcioma innymi projektami wydziałowymi (Wydział Filologiczny UŚ). Opracowała i złożyła cztery wnioski grantowe do NCN. Jest członkiem katowickiego oddziału Komitetu Językoznawstwa PAN, Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego, Slavic Linguistic Society i Polskiego Towarzystwa Językoznawczego.

Na podstawie wszystkich przytoczonych tu danych można stwierdzić, że Habilitantka jest aktywną pracownicą nauki, badaczką, która spełnia wymagania dotyczące profilu doktora habilitowanego.

Ocena osiągnięcia naukowego stanowiącego podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Osiągnięcie naukowe, przedstawione przez dr Sylwię Sojdę jako podstawa do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, zgodnie z art. 219 ust. 1, pkt 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r., Dz. U. poz. 1668, to monografia poświęcona językowej kategorii intensywności – tematyce przewijającej się w nowszych publikacjach Habilitantki. Książka *Intensyfikacja i dezintensyfikacja w języku polskim i słowackim*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2022, 338 ss.) składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów i podsumowania, jest opatrzona wykazami bibliograficznymi, wykazem skrótów, spisem tabel i schematów, indeksem osób oraz streszczeniami w języku angielskim, słowackim i polskim. Spójny komentarz zawierający omówienie celu pracy, głównego problemu badawczego, kryteriów doboru materiału i metod zarysowała Habilitantka we *Wprowadzeniu* (oraz w swoim autoreferacie), w kolejnych dwu rozdziałach rozwinęła prezentację problemu badawczego.

Zatem, przedmiotem przedstawionych w ocenianym opracowaniu badań uczyniła intensywność, którą rozumie jako kategorię językową (s. 7, 16) – semantyczną – i którą sytuuje, zgodnie z ustaleniami innych badaczy, „obok wielości i miary”, przy tym zaznacza jej związek „z kategoriami pojęciowymi: kwalitatywności, kwantytatywności i komparatywności” (s. 18). Kategoria ta przejawia się w procesach intensyfikacji i dezintensyfikacji, które stały się głównym celem opisu przeprowadzonego w perspektywie porównawczej polsko-słowackiej (s. 7-8). Aczkolwiek już na początku pracy autorka niejako zastrzegła sobie prawo do łączenia różnych podejść i metod, czy też wzbogacenia opisu o pokrewne aspekty, to równie zdecydowanie przyjęła w swojej pracy metodę analizy semantyczno-morfologicznej, a więc idący za tym opis komponentów semantycznych za pomocą odpowiednich wykładników morfologicznych. Materiał leksykalny do analizy Habilitantka wybrała ze słowników języka polskiego i słowackiego oraz zweryfikowała w narodowych korpusach (s. 11-12)¹. Zawęziła przy tym pole badawcze do przymiotników i czasowników – kategorii leksykalno-

¹ Dodatkowo uwzględniła również przykłady zaczerpnięte z omawianych prac naukowych (s. 280).

funkcjonalnych, w obrębie których obrane środki słowotwórcze mają istotne znaczenie. Modyfikują bowiem cechy (statyczne czy dynamiczne), zmieniając ich natężenie, a więc wzmacniając je lub osłabiając, co można opisywać jako paradygmatyczne procesy intensyfikacji i dezintensyfikacji (s. 10-11).

Sformułowany na wstępie cel i zakres badań został przez autorkę przekonywująco uzasadniony już w rozdziale pierwszym, gdzie przedstawia ona ujęcia badawcze, analizy i interpretacje odnoszące się do zjawiska intensywności. S. Sojda wychodzi tu od pracy Dwighta Bolingera (uwzględnia też starsze prace anglistyczne) i przytaczając kolejne opracowania, precyzuje lingwistyczne rozumienie intensywności. Dość obszernie omawia prace polskie (s. 21-31) i słowacki dorobek w tym zakresie (s. 34-39). Odnosi się także do prac czeskich (s. 32-33, 39-42). Co ważne, znaczną część komentowanych przez nią pozycji stanowią prace porównawcze. Sporo uwagi w tym przeglądzie Autorka poświęca opracowaniom, które kategorię intensywności ujmują przez pryzmat środków leksykalnych. Publikacji analizujących intensyfikatory i dezintensyfikatory morfologiczne jest mniej. Przedstawia więc rozmaite ujęcia wybranej przez siebie problematyki w pewnym stopniu niezależnie od koniecznych skądinąd ograniczeń materiałowo-metodologicznych – jest to postępowanie racjonalne i w pełni uzasadnione poznawczo, skoro wykładniki leksykalne, morfologiczne, czy nawet syntaktyczne odnoszą się do nadrzędnej kategorii semantycznej. Z drugiej strony, odwoływanie się do intensywności leksykalnej i wyrażanej za pomocą zewnętrznych intensyfikatorów wpływa też w dalszej części pracy na pewną niejednorodność wywodu.

Przeгляд efektów badań nad intensywnością Autorka rozbudowała także omówieniem prac dotyczących innych języków. Oprócz opracowań bazujących na materiale wschodnio- i południowosłowiańskim uwzględniła badania intensywności w języku angielskim, francuskim, niemieckim, włoskim, holenderskim, tureckim i greckim, konstatując nie tylko różnice sensu i zakresu intensywności w językach, ale także „znikome zainteresowanie aspektem słowotwórczym” (s. 47).

W tej przeglądowej części Autorka zebrała przesłanki (moim zdaniem zasadnicze), które uzasadniają materiałowy i metodologiczny zakres przeprowadzonej w dalszej części książki analizy. Dane te wylaniają się przede wszystkim z przytoczonego omówienia wybranych prac polskich, słowackich i czeskich językoznawców. Podstawowe znaczenie ma tu rozróżnienie rysów kwalitatywnych i cyrkumstantywnych, podkreślane dla przysłówków

i ich funkcji w publikacjach czechosłowackich przed 50-60 laty – m.in. w cytowanych pracach Františka Kopečného, Františka Miki i Jána Jahna.

W dość powszechnej w Czechosłowacji praktyce gramatycznej stosowano dla zjawisk omawianych w ocenianej pracy nieostre tradycyjne pojęcie *miery / míry*,² obejmujące jej różne stopnie, które odnosiły się do intensywności, ale również do pokrewnych znaczeń, niewyznaczanych precyzyjnie. Różnorodność owej *miery / míry* nie była jednak zupełnie zagadnieniem nierozpoznanym³. Są to kwestie, które w pracy o intensywności warto było omówić nieco szerzej.

Autorka skupia się na rozróżnieniu tych i innych pokrewnych znaczeń w rozdziale drugim, korzystając przy tym z nowszych ustaleń badaczy (przede wszystkim polskich). Konfrontuje pojęcie intensywności z pojęciami i kategoriami, które są z nią skojarzone, albo też pod jakimś kątem ją określają. Omawia odniesienia intensywności do normy i skali, pojmując intensywność jako skalę, a normę jako przyjętą zwyczajowo wartość modelową, punkt zero pośrodku osi (s. 54). Rozróżnia między intensywnością jako absolutną miarą cechy a stopniem wyrażającym tę miarę względnie (s. 56-58), podkreśla kwantytatywny charakter intensywności i jej powiązania z rozmaicie pojmowanymi przez badaczy kategoriami dostateczności, kompletności, zupełności, graniczności i nadmierności (s. 59-60).

Bardzo istotne znaczenie dla takiego definiowania intensywności ma wyjaśnienie splotu intensywności i nacechowania ekspresywnego. Autorka przytacza tu rozróżnienie Jaroslava Zimy, według którego intensywność jest środkiem ekspresywizacji wyrażen (a więc przejawem adherentnej ekspresywności) i, co za tym idzie, wyrazem mniej czy bardziej nasilonej subiektywizacji, co sprawia, że mechanizmem uruchamiającym intensyfikację staje się (zapewne nie tylko według cytowanej Angeliki Athanasiadou czy Julii Hansmanovej) stan emocjonalny nadawcy (s. 62-64). W związku z tym, jak zauważa Habilitantka, „wiele jednostek nacechowanych, wyrażających emocje, pełni w języku rolę intensyfikatorów” (s. 65). W niektórych ujęciach gramatycznych czeskich i słowackich to zmiany nacechowania

² Por. np. J. Horecký, *Slovotvorná sústava slovenčiny. Podstatné meno, prídavné meno, sloveso*, Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1959, s. 178, 194-203; L. Dvonč, G. Horák, František Miko, *Morfológia slovenského jazyka*, Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966, s. 207.208; D. Šlosár, *Slovotvorný vývoj českého slovesa*, Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1981, s. 135-136,

³ Na przykład w czeskich opracowaniach kształtowało się rozróżnienie typów znaczeń stopnia i miary analogiczne do cytowanego w omawianej pracy ujęcia Renaty Grzegorzyczykowej (s. 22. Intensywność to miejsca na osi *míry* od maksimum do minimum, bezwzględny wymiar cechy. Czymś innym jest *míra úplná* i *neúplná* (kompletność) oraz *dostatečná* i *nedostatečná* (dostateczność), por. P. Karlík, *Příslovečné určení míry*, [w:] *Nový encyklopedický slovník češtiny. I. díl*, red. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1493.

ekspresywnego były przedkładane nad subtelne rozróżnienie *mierových / měrových* znaczeń. Dlatego odniesienie do fundamentalnej pracy J. Zimy⁴ (a w konsekwencji i do spostrzeżeń Mathesiusa) uważam za bardzo cenne.

Autorka zwraca uwagę na formalno-strukturalny aspekt omawianej kategorii. Intensywność pośrednia wymaga dodatkowych wykładników, bezpośrednia jest obecna w strukturze znaczenia leksykalnego. Intensywność wyznaczaną za pomocą afiksów klasyfikuje jako bezpośrednią (s. 65). (To przyporządkowanie, zasługujące, jak sądzę, na choćby zwięzły komentarz w rozdziale, znalazło wyjaśnienie w *Podsumowaniu*, s. 280). Porządkujący charakter mają również ostatnie w tym rozdziale rozróżnienia: intensyfikacja jako zmiana polegająca na zwiększeniu natężenia cechy, oraz dezintensyfikacja, czyli zmniejszanie natężenia, intensywność zaś rozumiana jako właściwość obejmująca różne wartości powyżej i poniżej normy (s. 68-70).

Trzeci rozdział dr Sojda poświęciła intensyfikatorom. Przedstawia je jako leksemy modyfikujące znaczenie wyrażenia przez dodanie cechy intensywności. W świetle rozróżnień wprowadzonych w poprzednim rozdziale chodzi o przypadek intensywności pośredniej. Wyrazy te, określane zwyczajowo jako *przysłówki intensyfikujące*, ze względu na właściwe sobie spektrum znaczeniowe precyzują samo zjawisko intensywności, pojmowanie intensyfikacji oraz dezintensyfikacji. Ich omówienie wydaje się zatem uzasadnione, aczkolwiek zasadnicza część pracy poświęcona jest intensywności bezpośredniej. Autorka przytacza w tym rozdziale różne podejścia badaczy znaczeń przysłówkowych, prezentuje też schemat klasyfikacji intensyfikatorów, nawiązujący do rozwiązań zastosowanych w niektórych pracach polskich, a oparty na typologii zawartej w gramatyce angielskiej Randolpha Quirka i Sydneya Greenbauma, gdzie do intensyfikatorów wzmacniających zalicza maksymalizatory i wznoszące, do obniżających zaś środkowe, zmniejszające, minimalizatory i szacunkowe. Zauważa też pewne analogie między tym podziałem a klasyfikacjami słowacystycznymi Ľubomíra Kralčáka czy Františka Miko (s. 80-84). Wreszcie, sygnalizuje i polsko-słowacki aspekt zagadnienia, podając przykład strukturalnej zgodności intensyfikacji za pomocą intensyfikatora wznoszącego w obu językach w pozycji przed modyfikowanym wyrażeniem.

Rozdziały czwarty, piąty i szósty dotyczą afiksального typu intensywności, określonej jako bezpośrednia. O procesach intensyfikacji i dezintensyfikacji informują afiksy i afiksoidy polskich i słowackich przymiotników i czasowników. Analizowane w rozdziale czwartym modyfikacje intensywności cechy obejmują przymiotniki jakościowe derywowane techniką

⁴ J. Zima, *Expresivita slova v současné češtině*, Praha: Nakladatelství ČSAV, 1961.

prefiksacji i sufiksacji. Habilitantka omówiła przykłady intensyfikacji wyrażanej za pomocą formantu prefiksального, prefiksoidu, formantu sufiksального (s. 159). Dezintensyfikację (atenuację) wyróżniła w formacjach prefiksalnych, sufiksalnych i prefiksально-sufiksalnych (s. 159).

W zebranych materiale (zaprezentowanym w kontekstach zdaniowych wybranych z korpusów języka polskiego i słowackiego) jako intensyfikujące określiła Autorka prefiksy polskie *nad-*, *na-*, *przed-*, *prze-*, *pra-* oraz słowackie *pri-*, *pre-*, *pra-* (s. 95-104); prefiksoidy polskie *arcy-*, *ekstra-*, *giga-*, *hiper-*, *mega-*, *super-*, *ultra-* i odpowiednie słowackie *arci-*, *extra-*, *giga-*, *hyper-*, *mega-*, *super-*, *ultra-* (s. 104-124); z sufiksów zaś: polskie: *-utki*, *-aśny*, *-achny*, słowackie: *-ičký*, *-učičký*, *-ičičký*, *-inky*, *-ilinky*, *-ulinky*, *-unký*, *-ušký*, *-ánsky*, *-izný*, *-(ok)ánsky*, *-očizný* (s. 124-132). Do narzędzi dezintensyfikacji spośród prefiksów polskich zaliczyła: *przy-*, *niedo-*, *pod-*, *pół-*, *przed-*, słowacki *-polo* oraz stosowane rzadko *po-*, *na-* (134-142). Dezintensyfikacyjne sufiksy polskie to: *-(k)awy*, *-(k)owaty*, *-owity*; słowackie zaś: *-(k)astý*, *-(k)avý*, *-lavý* (s. 142-155). Jako prefiksально-sufiksalne formanty dezintensyfikacji wybrane zostały słowackie: *na-...-avý*, *na-...-astý*, *na-...-lý*, *po-...-avý*, *po-...-astý*, *po-...-ší*, *ob-...-lý*, *ob-...-ný* (s. 155-158).

Zestawiając rozpatrywane środki słowotwórcze przymiotników słowackich i polskich, Autorka stwierdziła (oczekiwaną) dużą zgodność w zakresie wyrażania intensywności w obu językach. Dotyczy to zwłaszcza ilości oraz inwentarza środków wzmacniających (choć polskich prefiksów jest tu więcej niż słowackich). Nieco odmienne realizacje słowotwórcze w analizowanych przymiotnikach polskich i słowackich mają znaczenia atenuacyjne. Z próby, która została przeanalizowana, wynika, że w języku polskim występuje tu więcej prefiksów, w słowackim przewagę mają sufiksy, występują też dezintensyfikujące formanty prefiksально-sufiksalne, których w zgromadzonym materiale polskim nie stwierdzono (absencja form typu *przydlugawy*, *podługowaty* wydaje się jednak zastanawiająca). Przykłady polskich formacji z afiksami intensyfikującymi, którym brak strukturalnych odpowiedników słowackich skłoniły Autorkę ku stwierdzeniu, że „w języku słowackim częściej występuje intensyfikacja analityczna (określona wcześniej jako pośrednia), tj. intensyfikacja przymiotnika przysłówkiem, warto jednak zaznaczyć, że pojawiły się również polskie przykłady analitycznych struktur intensyfikacji (s. 101, 99), co odnotowane zostało w końcowym *Podsumowaniu* (s. 282). Przejrzystą rekapitulacją rozdziału piątego jest tabelaryczne zestawienie formantów służących wyrażeniu intensywności przymiotników (różniące się jednak kilkoma szczegółami od omówionego zasobu formantów, s. 160).

Najobszerniejszy w ocenianej monografii rozdział piąty poświęcony jest intensywności polskich i słowackich czasowników. Odnosi się do problematyki rzadziej rozwijanej w literaturze przedmiotu, intensywność czasownika pozostaje jednym z wielu zagadnień semantycznych w złożonej problematyce rodzaju czynności. Autorka rozróżnia tu intensywność akcji oraz intensywność stanu podmiotu czynności (s. 165). Do pierwszego typu zalicza czasowniki zaznaczające nasilenie lub osłabienie samej czynności (aż do nadmiaru i przesyty). Rezultat tych czynności jest zatem większy, dodatkowy lub słabszy w stosunku do spodziewanego. Typ drugi jest skutkiem kwantyfikacji akcji, co oznacza również większy lub mniejszy nakład sił czy czasu przypisany do czynności. Ze względu na nieprecyzyjność kryteriów semantycznych Autorka uznaje, że intensywność jest u czasowników semantycznym „naddatkiem”, występującym obok innych znaczeń (s. 167).

Po krótkim omówieniu pośredniej intensyfikacji czasowników S. Sojda zajmuje się w dalszej części rozdziału ustaleniem kryteriów dla intensywności bezpośredniej, tworzonej afiksem w derywacie czasownikowym. Odnosząc zebrane korpusowe konteksty do polskich i słowackich kategoryzacji *generis verbi* (s. 175-188), do intensiwów zalicza najpierw czasowniki z prymarnymi znaczeniami temporalnymi. Są to polskie i słowackie czasowniki z grupy ewolutywnych z prefiksem *roz-*, polskie inchoatywne z prefiksem *za-*, a słowackie z prefiksami *s-/z-*, *vz-* oraz perduratywne z polskim *prze-* i słowackim *pre-* i *od-* (s. 191-199). Na intensiva prymarnie nietemporalne składają się czasowniki zaliczane do ekscesywnych – polskie z prefiksami *prze-*, *za-*, *nad-*, słowackie z *pre-*, *u-*, *za-* a także rezultatywne z prefiksami *o-/ob-*, *prze-*, *roz-*, *wy-*, *u-* w języku polskim oraz *na-*, *roz-*, *u-*, *vy-*, *z-* w słowackim (na pozytywny efekt czynności wskazują w obu językach prefiksy *do-*, *wy-/vy-*, *u-*). Do tej grupy zaliczone zostały też czasowniki z grupy iteratywnych i frekwentatywnych – polskie z przedrostkami *roz-*, *wy-*, *nad-*, *na-* *za-* i sufiksem iteratywnym oraz częściowo słowackie z sufiksami *-va-*, *-áva-*, *-ava-*, *-ieva-*, *-uva-*; następnie saturatywne z formantami *na... się / na... sa* i *wy-/vy-*; dystrybutywne – polskie z prefiksami *po-*, *wy*, *o-/ob-*, *prze-*, słowackie z przedrostkiem *na-* i *po-*, oraz komparatywne z prefiksami *prze-/pre-* (s. 199-225). We wszystkich tych formacjach intensywność jest zdaniem Autorki cechą drugorzędą. Porównując omawiane środki słowotwórcze obu języków, S. Sojda zauważa nieco większą różnorodność słowackich prefiksów intensyfikujących (s. 227), wcześniej pisze też o braku afiksalnych odpowiedników polskich dla grupy słowackich formacji frekwentatywno-intensywnych (s. 214).

Analizowana w dalszej części rozdziału dezintensyfikacja czasowników wyrażana jest afiksami, które można zdaniem Autorki sparafrazować jako *trochę*, *nieco zbyt mało*, *słabo*,

krótka (s. 229). Autorka postuluje przyjęcie dla tych czasowników określenia *formacje osłabiające*, mając świadomość, że także w tym zakresie intensywność krzyżuje się z ekspresywnością (s. 230-231). Charakterystyczna jest tu prefiksacja – w polskich formacjach z *pod-*, *przy-*, *prze-*, *po-*, *nad-*, *niedo-*, w słowackich z *po-*, *nedo-* (s. 231-238). Prefiksalnie-sufiksalne formacje (polskie *po-...-ewa-/-awa-/-ywa-*, słowackie *po-...-áva-/-iava-/-káva-*) atenuację wpisują w powtarzalność akcji (s. 238-240). Autorka podsumowuje opisywaną intensywność bezpośrednią czasowników jeszcze przed omówieniem rysów intensywności w czasownikach ekspresywnych. Podkreśla m.in. powszechność słowotwórczych technik intensyfikacji i dezintensyfikacji czasowników w obu językach, przede wszystkim prefiksacji. Poza sufiksami w słowackich formacjach iteratywno-intensywnych, stosowane w obu językach środki słowotwórcze są analogiczne. W analizowanym materiale dostrzega większy repertuar prefiksów i ich większą polifunkcyjność w języku polskim (s. 241).

Intensywność czasowników ekspresywnych realizuje się w formacjach tworzonych od ekspresywnych czasowników dźwiękonaśladowczych oraz w specyficznych derywatach czasowników nienacechowanych (tzw. deminutiva czasownikowe, w tym wypadku nośnikiem rysu ekspresywnego jest afiks, s. 242). Dominuje tu sufiksacja. S. Sojda wskazuje słowackie sufiksy ekspresywnie intensyfikujące (*-otať*, *-čať*, *-tať*, *-oniť*), prezentuje także ich czeskie odpowiedniki (s. 243-245). Trudno tu mówić o adekwatnych polskich ekwiwalentach, wydaje się jednak, że warte wzmianki byłyby w tym kontekście polskie czasowniki typu *świergotać*, *szczebiotać*, *trzepotać*. Również grupa słowackich formacji zdrobniających z sufiksami „łagodzącymi“ *-kať*, *-inkať*, *-ičkať* nie ma swoich odpowiedników wytworzonych środkami standardowej polszczyzny (s. 249-251). Autorka podjęła tu krótki slawistyczny ekskurs i trafnie przytoczyła przykłady z polskiej „mowy do dzieci“, tworzone sufiksami i innymi środkami (s. 248-249).

Ostatni, szósty rozdział dotyczy intensywności bezpośredniej wpisanej w znaczenie słowa. Porównując polskie i słowackie intensywne przymiotniki jakościowe, a także intensywne czasowniki odnoszące się do wielkości, ilości, siły, szybkości i dźwięku, Autorka konstatowała podobieństwa, stwierdziła też wśród przykładów słowackich przewagę formacji o nacechowaniu ekspresywnym bezpośrednio wyrażających intensywność czasownika (s. 275).

Do kategoryjnej specyfiki intensywności powraca Autorka *Podsumowaniu*, gdzie odnosi się do założeń i do efektów przeprowadzonych ustaleń teoretycznych i analizy materiału. Zarówno omówione w głównej części pracy środki słowotwórcze, jak też intensyfikatory leksykalne wskazują na dużą zgodność wyrażania intensywności w języku polskim i słowackim. Zdaniem S. Sojdy rozbieżności dotyczą szczegółów takich, jak

wspomniana wyżej przewaga słowackich czasowników z kwalifikatorem ekspresywności czy częstsze w słowackim zastosowanie intensyfikacji analitycznej przymiotników, przejawiające się również zastępowaniem formacji z prefiksoidami przez połączenia przymiotników z przysłówkiem. Zauważone różnice dotyczą na ogół wielkości inwentarza afiksów intensyfikacji i atenuacji w obu językach oraz ich polifunkcyjności, ekspresywności formacji intensywnych, braku strukturalnej odpowiedniości polskich i słowackich form intensywnych w pojedynczych kategoriach.

Wnioski te, nawet jeśli mogą wydawać się skromne, nie powinny budzić zastrzeżeń, podobnie jak przedstawione przesłanki do teoretycznych podstaw opracowanego zagadnienia i obrana metoda. Pewien niedosyt pozostawia nie do końca sprawdzalna procedura doboru i eliminacji materiału, o czym Autorka wspomina zresztą w *Podsumowaniu*, zwracając uwagę na problematyczność kwalifikacji wielu pozyskanych przykładów i podkreślając, że celem kwerendy była nie tyle kompleksowość, co egzemplifikacja (s. 280). Inne zaznaczone już w niniejszej ocenie uwagi odnoszą się do drobnych w istocie niedostatków materiałowych, interpretacyjnych czy ewentualnie redakcyjnych. Postulatem dla ewentualnych przyszłych badań podjętej przez Autorkę problematyki jest z jednej strony zasadna moim zdaniem analiza intuicyjnie wyznaczanych w starszych syntezach gramatycznych stopni intensywności w obrębie „miary” (*mensura*), z drugiej – rozszerzenie językowego spektrum dalszych dociekań, chociażby w zasięgu zachodniosłowiańskim.

W końcowej ocenie wkładu badań dr S. Sojdy do badań nad semantyczną kategorią intensywności i do badań konfrontatywnych polsko-słowackich trzeba podkreślić przede wszystkim te sprawy:

1. W monograficznym opracowaniu zebrała i uporządkowała rozległą wiedzę na temat omawianej kategorii i jej badań w aspekcie szczegółowym i porównawczym.
2. Wybrała stosunkowo słabo rozpoznane i w literaturze przedmiotu dość nieprecyzyjnie wyznaczone zagadnienie intensywności bezpośredniej przymiotników i czasowników, skupiając się na intensywności w formacjach afiksalnych. Wykazała powszechność słowotwórczych technik intensyfikacji i dezintensyfikacji w obu językach oraz ich zasadniczą zgodność.
3. Opracowując szczegóły komparacji w tym zakresie, wskazała subtelne różnice dotyczące typu stosowanych środków (prefiksy, sufiksy, formanty nieciągłe), ich funkcjonalności i liczności ich inwentarza czy ekspresywnego nacechowania.

Wyróżniła też nieliczne typy afiksalnych przymiotników i czasowników intensywnych nie mające swoich odpowiedników w drugim języku.

4. Interpretując zjawiska intensyfikacji i dezintensyfikacji w aspekcie polsko-słowackim, wskazała też nowe możliwości dla porównawczych badań w obrębie leksykologii i słowotwórstwa języków blisko spokrewnionych ze względu na kategorie szerzej przejawiające się w języku. Badania tego typu były już w przeszłości podejmowane w pracach bohemistów, polonistów i słowacystów, ich dotychczasowe wyniki są jednak dalekie od kompletności.
5. Zgodnie z informacją podaną przez Autorkę w Autoreferacie (s. 11) oceniana monografia dała podstawę do zaprojektowania międzynarodowego przedsięwzięcia badawczego, którego celem będzie opracowanie intensyfikatorów we współczesnych językach słowiańskich, co jest, jak sędzę, dodatkowym, ale również wymiernym efektem przeprowadzonych przez Autorkę badań.

Podsumowując stwierdzam, że oceniana książka dr Sylwii Sojdy pod tytułem *Intensyfikacja i dezintensyfikacja w języku polskim i słowackim*, tematycznie spójna i precyzyjnie opracowana monografia porównawcza z zakresu leksykologii i słowotwórstwa języków polskiego i słowackiego, **ma dużą wartość merytoryczną** i bez wątpienia przyczyni się do rozwiązania ważnych problemów naukowych, wytyczając przy tym nowe perspektywy badawcze. Przedstawia wyniki oryginalnego badania, które koryguje i uściśla poprzednie badania tego obszaru opisu i komparacji wybranych języków oraz wzbogaca je o nowe dane. Zauważone w niniejszej ocenie usterki mają charakter drugo- i trzeciorzędny. Habilitantka w przedłożonej pracy jasno określiła cel badań, opracowała odpowiednio obszerny materiał i zanalizowała go za pomocą metod współczesnego językoznawstwa. **W mojej ocenie przedmiotowe osiągnięcie naukowe stanowi znaczący wkład dr Sojdy w rozwój nauk humanistycznych, w szczególności w zakresie problematyki badawczej dyscypliny językoznawstwa.** Przedłożone do oceny osiągnięcie naukowe stanowi więc mocną podstawę do udzielenia jej stopnia doktora habilitowanego.

Ocena naukowych dokonań Habilitantki, które wykraczają poza omówione wyżej osiągnięcie naukowe

Na podstawie aktywności naukowych wskazanych w części II *Wykazu osiągnięć* (publikacje według numeracji w *Wykazie opublikowanych monografii naukowych – M, Wykazie*

opublikowanych rozdziałów w monografiach naukowych – R, Wykazie opublikowanych artykułów w czasopismach naukowych – A).

Podjęmowane przez panią dr Sojdę badania nad problemami leksykologii i słowotwórstwa języka słowackiego początkowo skupiały się na zjawisku uniwerbizacji. W latach 2005-2010 badaczka poświęciła mu pięć tekstów w pracach zbiorowych (R 18, 23, 24, 33, 36), a w 2011 r. ukazała się jej monografia *Procesy uniwerbizacyjne w języku słowackim i polskim* (M 2), oparta na tak samo zatytułowanej dysertacji doktorskiej. W analizie opisywanych zjawisk uwzględniła tu poglądy lingwistów słowackich, czeskich i polskich, precyzyjnie skonfrontowała właściwości uniwerbizacji i multiwerbizacji oraz przeprowadziła szczegółową charakterystykę słowackich i polskich formacji zuniwerbizowanych, klasyfikując je ze względu na wykorzystane techniki słowotwórcze, opisała produktywność poszczególnych środków języka słowackiego i polskiego w obrębie właściwych im odmian językowych.

Jednocześnie z pracami poświęconymi uniwerbizacji w publikacjach dr Sojdy przejawiały się zainteresowania językiem mediów, poświęciła im teksty w monografiach wieloautorskich (R 31, 34, 35 6). W tym nurcie zainteresowań badawczych Habilitantki pozostają również ciekawe prace poświęcone językowi polityki i mapowaniu możliwości konfrontatywnej polsko-słowackiej analizy tego zagadnienia (A 11; R 20, 27, 28 i 13 z M. Szymczak-Rozlach).

Obserwując tendencje rozwojowe współczesnego języka słowackiego, Habilitantka z powodzeniem sięgała po tematy ściśle gramatyczne, jak morfologiczne i syntaktyczne właściwości słowackiej refleksywności i pasywności (R 12) czy – w ujęciu przeglądowym – współczesna dynamika podsystemów języka (A 6), ale podjęła również szerokie zagadnienie dzisiejszej kondycji języka na tle społeczno-kulturowym – jej ujęcie lingwistycznych aspektów współczesnej tożsamości kulturowej Słowaków (R 5) z pewnością zasługuje na pozytywne odnotowanie.

Różnorodność semantycznych zainteresowań dr Sojdy zaznaczyła się już w pracach poświęconych dysfemizmom (R 17, 19, 21). Autorka analizuje funkcjonalność i produktywność tych środków w języku polskim i słowackim, poszukując płaszczyzn ich porównania. W kolejnych tekstach kwestie znaczenia ukazane są też w perspektywie psycholingwistycznej z wykorzystaniem skojarzenia jako narzędzia poznawczego (R 8, 9). Szeroko i wielostronnie dr Sojda zajęła się semantyką intensywności, której poświęciła omówioną już wyżej monografię. W serii publikacji zgłębiała to zagadnienie z różnych perspektyw (A 4, 5; R 1, 4), zajmując się leksykalnymi (A 3) i morfologicznymi środkami (A

1, 2; R 7) o wartości intensyfikującej i dezintensyfikującej. Konsekwencją kilkuletnich badań tego zagadnienia są publikacje dotyczące pokrewnych kwestii – o kategorii efektywności (R 2) czy o plurakcyjności czasowników polskich i słowackich (R).

Część publikacji Habilitantki ma charakter glottodydaktyczny. Jest ona współautorką cenionego akademickiego podręcznika do języka słowackiego (zostanie omówiony niżej). W jej dorobku publikacyjnym wyraźnie zaznaczają się również teksty poświęcone dydaktyce języka słowackiego i polskiego (R 23, 25, 26) oraz kształceniu kompetencji tłumacza (A 7, R 15, z M. Błaszak), co w dorobku uniwersyteckiego wykładowcy i filologa należy uznać za ważną pozycję. Dr Sojda pisze również o współczesnych słowackich przekładach z literatury polskiej. Prace te zawierają interesujące lingwistyczne komentarze odnoszące się nie tylko do przekładu, ale również do tekstu oryginalnego (A 8, 9, 10).

Ocena aktywności naukowej podejmowanej w innej uczelni i zaangażowania w międzynarodową współpracę naukową i dydaktyczną

Habilitantka podejmowała rozmaite formy aktywności naukowej i dydaktycznej poza macierzystą uczelnią, w tym również na uczelniach zagranicznych. Jak już wspomniałem na wstępie, w latach 2007-2008 pracowała na Uniwersytecie Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy jako lektorka języka polskiego. Jej aktywność zawodowa w tym środowisku skutkowałą udziałem w kilku konferencjach w Bańskiej Bystrzycy (i publikacjami tam wydanymi), dr Sojda była też współorganizatorką jednej z tych konferencji (w 2008 r.).

Jej kontakty ze słowacystami z Uniwersytetu Konstantyna Filozofa w Nitrze zaowocowały pracą w międzynarodowym zespole kierowanym przez profesora PhDr. Juraja Vaňko, CSc przy realizacji grantu *Antropocentrické sémantické kategórie v slovenčine (v porovnaní s niektorými slovanskými jazykmi)*, VEGA 1/0754/12 2012-2014. Następnie wykonywała również zadania w *Grancie Wyszehradzkim* (2019-2020), który Uniwersytet Konstantyna Filozofa realizował wspólnie z Uniwersytetem Ostrawskim i Uniwersytetem Warszawskim (tłumaczenie rozdziałów do publikacji *Ortofonia w językach zachodnio-słowiańskich*). Współpracując z uczelniami w Bańskiej Bystrzycy i Nitrze, tłumaczyła artykuły naukowe do wydawanych tam monografii wieloautorskich oraz recenzowała składane teksty. Recenzowała też rozprawę naukową na zlecenie bańskobystrzyckiego wydawnictwa Belianum.

Ponadto włączała się w działalność ośrodków słowacystycznych, wyjeżdżając na kolejne staże zagraniczne. Kilkakrotnie odbywała staże na Uniwersytecie Mateja Bela (2006, 2018 – stypendium MNiSW, 2014 – kwerenda, 2011, 2017 - LPP Erasmus) oraz na Uniwersytecie

Komeńskiego w Bratysławie (2015, 2017 – kwerenda, 2018- Erasmus+, Studia Academica Slovaca).

Przytoczywszy te rozmaite przejawy aktywności Habilitantki związanych ze słowackim środowiskiem akademickim, m.in. udział w projektach czy przygotowaniu publikacji naukowych, należy skonstatować, że jest ona cenioną w zasięgu międzynarodowym słowacko-polskim osobowością naukowo-dydaktyczną i spełnia w tym zakresie oczekiwania odnośnie do profilu doktora habilitowanego.

Ocena działalności dydaktycznej i organizacyjnej

W okresie swojego zatrudnienia na Uniwersytecie Śląskim (i w czasie studiów doktoranckich) Habilitantka prowadziła liczne przedmioty na kierunkach filologia słowiańska, Środkowoeuropejskie Studia Historyczne, Międzynarodowe Studia Polskie, sztuka pisania. Są to zajęcia z praktycznej nauki języka słowackiego, liczne przedmioty slawistyczne z zakresu kształcenia językoznawczego (współczesne i historyczne, porównawcze), przedmioty translatoryczne, ale także zajęcia odnoszące się do kształcenia kulturowego oraz seminaria dyplomowe - licencjackie i magisterskie. Jest również opiekunem praktyk i opiekunem grup studenckich. Rozmaitość ta świadczy z jednej strony o wielkim zaangażowaniu i szerokich kompetencjach Habilitantki jako nauczyciela akademickiego, z drugiej zaś o zaufaniu przełożonych, którzy powierzają jej tak liczne i odpowiedzialne zadania. Jej wysiłki doceniają również studenci, o czym świadczą bardzo dobre wyniki ankiet - średnio 4,85. (Także w czasie zatrudnienia na Uniwersytecie Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy prowadziła prócz zajęć lektoratowych z języka polskiego zajęcia z morfologii i składni, realioznawstwo polskie, przekład i opiekowała się przygotowywanymi pracami magisterskimi.)

W sumie pod jej kierunkiem powstało 11 prac magisterskich i 22 prace licencjackie, była też recenzentką 25 prac licencjackich. Jest też promotorem pomocniczym w dwóch przewodach doktorskich (postępowanie zakończone nadaniem stopnia doktora nauk humanistycznych – dr Natalia Shlikhutka, *Leksyka melioratywna w blogach parentingowych (na materiale języka polskiego i słowackiego, 2021; wszczęty przewód doktorski mgr Aleksandra Wojnarowska, Tendencje nominacyjne w bułgarskiej i słowackiej terminologii okulistycznej w ujęciu konfrontatywnym).*

Z jej doświadczeń dydaktycznych jako słowacystki zrodziła się koncepcja opracowania podręcznika do nauki języka słowackiego dla studentów średnio zaawansowanych. Podręcznik *Uži si slovenčinu! Čítanka s cvičeniami pre stredne pokročilých* (Katowice 2019), który

napisała razem z Miroslavą Kyseľovą z Uniwersytetu Preszowskiego jest mocno zakorzeniony we współczesności. W warstwie tematycznej odnosi się do aktualnych zagadnień społecznych, opiera się na materiałach zaczerpniętych ze współczesnych mediów. Mocną stroną książki są przemyślane ćwiczenia tekstowe, gramatyczne i komunikacyjne, zaopatrzone w klucz do ich rozwiązania. Podręcznik jest chętnie wykorzystywany na zajęciach lektoratowych.

Kolejne zadania dydaktyczne dr Sojda realizuje w kilku projektach. W ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Mistrzowie Dydaktyki” (nr POWR.04.03.00-00-0074/14) zrealizowała w 2020 r. pobyt studyjny w University College London i prowadzi tutoriale dla 3 studentów (filologia słowiańska, sztuka pisania). Współpracuje z Uniwersytetem Otwartym w Uniwersytecie Śląskim – w zespole ds. dydaktyki cyfrowej i hybrydowej Centrum Dydaktyki. Od 2022 r. jest liderem w projekcie edukacyjnym „UNIWERS-US. Kadra Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach dla projektowania uniwersalnego”.

Uczestniczy też w projektach adresowanych do uczniów szkół ponadpodstawowych („Uniwersytet Młodych Naukowców”, „Mobilny Uniwersytet Młodzieży”). Jej aktywność na tym poziomie dydaktyki ma jednocześnie wymiar popularyzowania nauki we współpracy z otoczeniem społecznym. Są to prelekcje organizowane w szkołach średnich i wykłady dla uczniów przeprowadzane na uczelni.

Dr Sojda współpracowała również ze szkołami językowymi, przygotowała bazę pytań testowych z języka słowackiego od poziomu A1 do C2 (na platformę testcv.pl), a w latach 2020 i 2022 pytania testowe do audytów ustnych i pisemnych z języka słowackiego na zlecenie szkoły języków obcych. Na zlecenia biur tłumaczeń i przedsiębiorstw opracowywała tłumaczenia ustne i pisemne.

Imponująca lista kursów i szkoleń, które odbyła Habilitantka, świadczy o ustawicznym podnoszeniu kwalifikacji przydatnych w pracy nauczyciela akademickiego. Jest to m.in. kurs lektorski, szkolenia z zakresu technik tłumaczenia, szkolenia dotyczące aktywizacji procesu uczenia się, kształcenie w zakresie tutoring, kursy wykorzystania rozmaitych narzędzi cyfrowych przydatnych w dydaktyce, szkolenia w zakresie pracy ze studentami niepełnosprawnymi – a więc formy kształcenia umiejętności mających bezpośrednie przełożenie na efektywność działań dydaktycznych.

W Instytucie Filologii Słowiańskiej UŚ, a od roku 2019 w Instytucie Językoznawstwa UŚ dr Sojda wykonuje też powierzone jej obowiązki organizacyjne, m.in. w komisjach rekrutacyjnych, w zespole ds. jakości kształcenia, zespole przygotowującym dokumentację

do europejskiego programu EMT. Pracowała w komitetach organizacyjnych konferencji naukowych i jury konkursu przekładowego. Przy tym układa harmonogramy zajęć i prowadzi stronę internetową Instytutu. Była sekretarzem Zakładu Językoznawstwa Zachodniosłowiańskiego oraz Zakładu Badań Konfrontatywnych i Glottodydaktyki, przedstawicielem adiunktów w Radzie Wydziału Filologicznego UŚ i członkiem Rady Dydaktycznej kierunku filologia słowiańska, od lutego 2021 r. jest członkiem Rady Naukowej Instytutu Językoznawstwa UŚ. W roku 2019 została odznaczona Srebrną Odznaką za zasługi dla Uniwersytetu Śląskiego.

Biorąc pod uwagę te fakty, trzeba powtórzyć, że Habilitantka przedstawia sobą dojrzałą osobowość dydaktyczną i w tym zakresie spełnia wymagania dotyczące profilu doktora habilitowanego. Odnosi się to również do jej bogatych doświadczeń organizacyjnych.

Konkluzja

Na podstawie oceny wszystkich aspektów działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej pani dr Sylwii Sojdy, z którymi zapoznałem się w jej wniosku habilitacyjnym, oświadczam, że składają się one na wyrazistą sylwetkę naukową z jasno i zdecydowanie nakreślonym profilem badacza, ze znaczącymi wynikami naukowymi i bardzo dobrymi kontaktami z czołowymi słowackimi placówkami naukowymi i uniwersyteckimi. Na podstawie opisanych tu aktywności można dr Sojdę zaliczyć w poczet osobowości współczesnego językoznawstwa słowacystycznego i w szerszym rozumieniu sławistycznego. Jest ona jednocześnie doświadczonym, bardzo aktywnym i twórczym nauczycielem akademickim, ustawicznie podnoszącym swoje kwalifikacje oraz uprawiającym uniwersytecką dydaktykę słowacystyczną i sławistyczną wszechstronnie i nowocześnie.

Na podstawie przedstawionych tu faktów oświadczam, że dorobek pani dr Sylwii Sojdy spełnia wszystkie warunki, które winien spełniać dorobek kandydata do stopnia doktora habilitowanego (art. 221 ust. 10 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*). Dlatego też z pełnym przekonaniem zalecam Komisji nadanie pani dr Sojdzie stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Wrocław, 2 kwietnia 2023 r.

